

İran Protestolarının Türk Basınındaki Temsili: Mahsa Amini Olayları Üzerine Gazete Haberlerinin Söylem Analizi

The Portrayal of the Iran Protests in the Turkish Press: Discourse Analyses of Newspaper Articles on the Mahsa Amini Events

İlknur Kılınc, Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi,

E-posta: ikilinc@kastamonu.edu.tr;

ORCID ID: 0000-0002-7322-406X

Ünal Topuksuzoğlu, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi SBE,

E-posta: unaltopuksuzoglu@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-9060-4232

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Anahtar Kelimeler:

İran, Mahsa Amini, protesto, söylem analizi, Teun A. van Dijk

Mahsa Amini'nin ölümü sonrasında meydana gelen eylemlerin Türk basınında nasıl yansıtıldığı bu araştırma çerçevesinde incelenmektedir. Araştırmanın temel odak noktası, Mahsa Amini'nin ölümü sonrasında başlayan protestoların çevrimiçi yayın medyasından örneklem olarak seçilen cumhuriyet.com.tr, yenisafak.com ve milliyet.com.tr gazetelerinde yer alan haber metinlerindeki söylemi, hem yazılı hem de görsel unsurlar ile birlikte söylem analizine tabi tutmaktır. Bu analiz, Teun A. van Dijk tarafından yapılandırılan eleştirel söylem analizi metodu çerçevesinde yapılmıştır. Araştırma kapsamı, Mahsa Amini'nin ölümü ve protestoların başlangıç tarihi olan 16 Eylül 2022 ile 30 Kasım 2022 tarihleri arasındaki zaman dilimini kapsamaktadır. Gazetelerin internet sitelerindeki haberler, söylem analizi yöntemi ile incelenerek, olayların gazetelerde nasıl ele alındığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, www.cumhuriyet.com.tr, toplumsal cinsiyet ve kadın haklarına odaklanırken İran hükümetinin olumsuz tutumunu ele almıştır. www.yenisafak.com ise protestoların şiddetlendiğini, siyasi bir kriz yaşandığını, hükümet yanlısı bir kitlenin varlığını vurgulamış ve Mahsa Amini'nin ölümünü dini gerekçelerle meşrulaştırmıştır. www.milliyet.com.tr ise Mahsa Amini'nin ölümünün insan haklarına aykırı olduğunu vurgulamış ve protestoları İran'da toplumsal, siyasi ve kültürel bir çatışmanın bir yansıması olarak ele almıştır. Dolayısıyla, üç farklı gazete www.cumhuriyet.com.tr, www.yenisafak.com ve www.milliyet.com.tr, aynı protestoları ele alırken farklı haber sunumları gerçekleştirmişlerdir.

Abstract

Keywords:

Iran, Mahsa Amini, protest, discourse analysis, Teun A. van Dijk

This study analyzes how the Turkish press portrayed the protests that began after the death of Mahsa Amini. The main focus of the study is to conduct a discourse analysis of the discourse about the protests that started after the death of Mahsa Amini in the news texts of www.cumhuriyet.com.tr, www.yenisafak.com, and www.milliyet.com.tr newspapers, which were selected as a sample from the online broadcast media, as well as the written and visual elements. This analysis was conducted within the critical discourse analysis method framework structured by Teun A. van Dijk. The scope of the research covers the period between September 16, 2022, and November 30, 2022, the date of Mahsa Amini's death and the beginning of the protests. News stories on newspaper websites were analyzed using discourse analysis to determine how newspapers reported the events. According to the research results, www.cumhuriyet.com.tr focused on the issue of gender and women's rights and wrote about the negative attitude of the Iranian government. www.yenisafak.com, on the other hand, emphasized the intensification of protests, a political crisis, and the existence of a pro-government crowd and justified Mahsa Amini's death on religious grounds. On the other hand, www.milliyet.com.tr stressed that Mahsa Amini's death violated human rights and treated the protests as an expression of a social, political, and cultural conflict in Iran. Three different newspapers, www.cumhuriyet.com, www.yenisafak.com, and www.milliyet.com.tr, thus reported on the same protests but with different portrayals.

Başvuru Tarihi: 15.09.2023

Yayına Kabul Tarihi: 10.11.2023

Kılınc, İ., & Topuksuzoğlu, Ü. (2023). İran protestolarının Türk basınındaki temsili: Mahsa Amini olayları üzerine gazete haberlerinin söylem analizi. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KIAD)*, (11), 124-156. DOI: 10.56676/kiad.1360699

Giriş: İran’da Toplumsal Hareketlere Bir Bakış

İran toplumsal hareketlerin tarih boyunca görüldüğü bir coğrafyadır. İran tarihi, son yüzyıllarda birçok toplumsal hareketliliğe sahne olmuştur ve bu hareketlilikler arasında 1891-1892 Tütün İsyanı, 1906 Anayasa Devrimi, 1979 İran Devrimi ve 2009’da Yeşil Hareket gibi olaylar yer almıştır. Ancak, tüm bu olayların ardından bile İran halkının talepleri henüz karşılanmamış ve son olarak 2022’de Mahsa Amini’nin ölümüyle başlayan protestolar, ülkede hala devam eden toplumsal sıkıntılarının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bağlamda, olaylar kısaca anlatılarak İran’daki toplumsal hareketlerin daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

Nasreddin Şah’ın İngiliz Valisi Gerald Talbot’a verdiği tütün izni ile başlayan siyasi yolculuk, İran’ın meşrutiyete doğru ilerleyişinin önemli bir kilometre taşı olan Tütün İsyanı’na yol açmıştır. Bu dönemde milliyetçi düşünceler belirsiz bir şekilde gelişirken, Ağa Han Kirmani, Mirza Fethali Ahundzade ve Talibov Tebrizi gibi figürlerin rolü de büyük önem taşımıştır. İsyanı din adamları öncülük etmiş ve emperyalizm karşıtlığı yanında milliyetçi bir düşüncenin de gelişmesine neden olmuştur. Bu olay, entelektüel kesim ile Şah yönetimi arasında ayrılık yaratmıştır (Sarıkaya, 2012, s. 9-10).

1906 yılında gerçekleşen Meşrutiyet Devrimi, Kaçar Hanedanı’nın zayıflığı ve yabancı devletlere verilen imtiyazların olumsuz sonuçları nedeniyle ortaya çıkmıştır. Aydınlar, tüccarlar ve ulema gibi üç toplumsal kesim devrime destek vermiştir. Aydın kesim, Avrupa ile temasları sonucunda devrimin fikri dayanaklarını oluştururken, ulema ve tüccarlar da aktif olarak devrimde yer almıştır. Her iki grup da anayasal bir monarşi talep etmiştir, ancak aydınlar seküler bir monarşi istemişken, ulema İslami bir bakış açısıyla yasaların şeriata uygun olmasını talep etmiştir. Anayasada denetim kurulu öngörülmüş olsa da, bu kurul ulemanın beklentilerine uygun bir şekilde işlevsel olmamıştır. Meşrutiyetle birlikte atılan önemli bir adım, Şii ulemanın şahın yetkilerinin sınırlandırılması gerektiğini belirtmesidir. Anayasayla birlikte Şah’ın yetkileri önemli ölçüde kısıtlanmıştır, ancak rejimin tamamen kaldırılması gibi bir talepleri olmamıştır (Akkoyunlu, 2009, s. 6). Meşrutiyet dönemi İran’ındaki gazetelerde kullanılan kelimelerin seçimi, o dönemle ilgili önemli ipuçları sunmaktadır. Pozitif vurgularla, basın “Kahramanlık”, “Batılılaşma”, “Bilgi”, “Partiler”, “Düşünce”, “Özgürlük”, “Halk”, “Millet”, “Matbuat”, “Kanun”, “İnkılap”, “Din” gibi terimleri kullandığı göze çarpmaktadır. Negatif yönlerde ise “Fakirlik”, “Yabancılar”, “Cehalet”, “Zalim”, “Avrupalı”, “Zorba”, “Vatansatan”, “Dinsizlik”, “Sansür” gibi ifadelerin öne çıktığı görülmektedir (Özkan ve Rigiderakhshan, 2021, s. 37-38). Bu kelimeler, dönemin toplumsal ve siyasi havasını yansıtan önemli bir pencere sunmaktadır.

1979 İran İslam Devrimi, Sol, İslami, Liberal vb. çeşitli ideolojilerden ve gruplardan insanların birlikte hareket etmesiyle başarıya ulaşmış bir devrim olmasına rağmen, sonucunda Şii ulemanın etkisi daha da güçlenmiştir. Rıza Şah tarafından uygulanan sosyal, ekonomik ve kültürel sahalardaki politikalar, İran’da taze bir işçi ve orta sınıfın sahneye çıkmasına neden olmuştur. Bu işçi ve orta sınıflar, Şah’ın yönetimi dahilindeki İran milliyetçiliğine ve seküler devlete sadıktılar. Buna rağmen, bir zaman sonra işçi

gruplar, İranlı öğrenciler radikal ve liberal düşüncelere eğilim göstermeye başlamışlardır. Komünizm ve sosyalizm gibi ideolojiler Şahlık rejimine karşı çıkan görüşler olarak tanımlanmasına rağmen, 1921 senesinde faaliyete geçen ve 1931 senesinde Şah emriyle faaliyeti sonlanan Komünist Parti, 1941 senesinde Hezb-e Tudeh-e Iran (Tudeh Partisi) adıyla tekrar kurulmuştur (Garthwaite, 2011, s. 214). İran'ın siyasi partilerinden biri ve en eski partisi olan Tudeh Partisi, aynı zamanda Ortadoğu'nun ilk örgütlü Komünist Partisi olarak da önemlidir. Diğer Marksist ve Maoist partiler, örneğin Fedaiyan-e-Halk, Mucahidin-e-Halk ve Peyker, Tudeh'ten sonra kurulmuştur; ancak Tudeh Partisi, İran tarihinde Sovyet yandaşı bir parti olarak öne çıkmıştır (Jahanpour, 1984, s. 153). Devrim öncesi dönemde neredeyse tüm bu siyasi gruplar ve oluşumlar devrimi desteklemiş olsa da, devrim sonrasında bu gruplar bir arada kalamamış ve ulemanın eline devrimi almasıyla birlikte ayıklanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, devrimin temel sloganlarının Şah ve ABD karşıtlığına dayandığı ve devrimin vaatlerinin adalet, eşitlik ve özgürlük olduğu dikkate alındığında, devrimci harekete katılan herkesin İran halkına yönelik çağrısının net olduğu açıktır. Kısacası devrim sonrasında ulema grubu diğer grupları tasfiye ederek devrimi kendilerine mal etmişlerdir. İran'da gerçekleşen İslam Devrimi de diğer ihtilaller gibi kendi içindeki grupların mücadelesi sonucu gerçekleşmiştir ve bazı gruplar ihtilal ardından ayıklanmıştır (Akkoyunlu, 2009, s. 76-82).

2009 yılında uluslararası alanda tanınan Yeşil Hareket, İran İslam Cumhuriyeti'nde reformist ve muhalif bir harekettir. Hareket, siyasi alanda güç kazanmaya odaklanarak çevresel idealler yerine İslami bir duruş sergilemek istemiştir. Yeşil kelimesi, İslam'ın rengi olarak kabul edildiği için hareket, inançlı kesimi de kendine çekmek için bu terimi benimsemiştir. Mir Hüseyin Musavi, hareketin önderi olarak seçilmiştir ve 2009 cumhurbaşkanlığı seçimleri kampanyası sırasında hareketin varlığı daha da güçlenmiştir. Seçim sonuçlarını protesto eden gösteriler uluslararası alanda önemli bir etki yaratmış olsa da, Ahmedinejad Hükümeti ve dinî lider tarafından uygulanan tartışmalı yöntemler, hareketin düşüş sürecine neden olmuştur. Hareketin kendi içindeki başarısızlıkları da hareketin yükselişini sürdürmesine engel olmuş ve önde gelen isimlerin siyasi hayatları sona ermiştir (Kamacı, 2015, s. 182).

Son olarak İranlılar, hükümet karşıtı tutum sergileyerek, 16 Eylül 2022 tarihinde başlayan ve halen devam eden protestolarda bir araya gelmiştir. Gösteriler, Mahsa Amini'nin İran polisi tarafından tutuklanması ve sonrasında öldürülmesi ile birlikte tepki olarak ortaya çıkmıştır. Görgü tanıklarının ifadelerine göre Mahsa Amini, İran'ın "Ahlak Polisi" tarafından "uygun şekilde başörtüsü takmadığı" gerekçesiyle tutuklanmış ve iddia edildiğine göre aşırı şiddete maruz kalmıştır (Strzyżyńska, 2022). Tahran Emniyet Müdürü Tuğgeneral Hüseyin Rahimi, düzenlediği bir basın toplantısında konuşarak, Mahsa Amini'nin dar pantolon giydiği ve başörtüsünü uygun olmayan şekilde taktığı gerekçesiyle gözaltına alındığını ifade etmiştir. Ayrıca, Amini'nin darp edildiği veya kötü muamele gördüğü iddialarının tamamen gerçek dışı olduğunu savunmuştur (Motamedi, 2022). Bu olaylar sonrası, 16 Eylül 2022 itibarıyla protesto gösterileri başlamış ve İran'ın çeşitli kentlerine yayılarak ülkeyi sarsmaya başlamıştır.

İran'da son zamanlarda yaşanan toplumsal hareketin kaynağı, Mahsa Amini'nin

ölümü ve 1979 yılından bu yana uygulanan başörtüsü zorunluluğu gibi kadın hakları ihlalleridir. İran hükümeti ve ‘ahlak polisi’ tarafından kadınlara yönelik yapılan insan hakları ihlalleri ve kadına şiddet, bu hareketin tetikleyicisi olarak belirtilmektedir. Bu toplumsal hareketin ana hedefleri arasında, İran İslam Cumhuriyeti hükümetinin devrilmesi, başörtüsü zorunluluğunun kaldırılması, ahlak polisinin ortadan kaldırılması, İran’da kadına yönelik şiddetin sona ermesi ve Mahsa Amini’nin ölümünden sorumlu olanların yargılanması yer almaktadır (“Mehsa Emine protestoları”, 2023).

İran’daki son toplumsal hareket Mahsa Amini eylemleri, kadın haklarını savunmak için verdiği mücadele ile tarihe geçecek bir direniş örneği olarak kaydedilmiştir. Kadınların İran’da daha özgür bir yaşam sürmesi için büyük bir adım olan bu hareket, sadece İran’daki kadın hakları ihlallerine değil aynı zamanda ülkedeki genel insan hakları ihlallerine de dikkat çekmiştir. Bu nedenle, sadece İran halkının değil, tüm dünya halklarının ilgisini çekmiş ve destek görmüştür.

Bu çalışmada, üç farklı ideolojik yaklaşımı temsil eden www.cumhuriyet.com.tr (merkez sol), www.yenisafak.com (sosyal muhafazakar) ve www.milliyet.com.tr (merkez sağ) internet gazetelerinin söylemleri ele alınmıştır. Her bir gazetenin yaklaşımı, haber metinlerinde kullanılan dil, görsel unsurlar ve van Dijk’in söylem analizi örnek alınarak yapılmıştır.

Araştırma, İran’da Mahsa Amini’nin ölümü sonrasında Türk basını tarafından sunulan haberlerin analizini amaçlamaktadır. Temel hedef, özellikle www.cumhuriyet.com.tr, www.yenisafak.com ve www.milliyet.com.tr internet gazetelerinde yer alan yazılı ve görsel öğeleri içeren haber metinlerindeki söylemi inceleyerek, çevrimiçi haber medyasındaki yaklaşımı ele almaktır. Çalışma, hem ulusal hem de uluslararası ilgi çeken bir olay olan Mahsa Amini’nin ölümü sonrasındaki Türk basınının bu olaya yaklaşımını anlamamıza katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, Türk medyasının çeşitli bakış açılarını ve söylem farklılıklarını açığa çıkarmaktadır.

Çalışmanın en önemli katkısı, Mahsa Amini olayının Türk basınındaki temsilini açıklamaktır. Ayrıca, Teun A. van Dijk’in geliştirdiği eleştirel söylem analizi yöntemini kullanarak, bu haber metinlerinin söylemlerindeki çeşitliliği belirlemektedir. Bu, çevrimiçi medya analizi alanında daha geniş bir teorik çerçeve sağlamakla kalmaz, aynı zamanda söz konusu olayın sosyal, siyasi ve kültürel bağlam içinde nasıl algılandığını anlamamıza yardımcı olur. Sonuç olarak, bu çalışma, Türk basınının komşu ülke İran’da yaşanan toplumsal olayları nasıl yansıttığını anlama açısından önemli bir katkı sunmaktadır.

Eleştirel Söylem Çözümlemesi ile Haber Metinlerinde İdeoloji ve Güç İnşası: Makro ve Mikro Yapı Örneği

Eleştirel söylem çözümlemesi alanında öne çıkan bir isim olan Teun A. van Dijk, yöntemini haberler üzerine kurmuştur. Amacı, güç ve ideolojinin haber metinleri üzerinde nasıl oluşturulduğunu ortaya koymaktır (Güneş, 2018, s. 20). Bu nedenle, yazılı, görsel ve çevrimiçi yayın organlarının yayın politikaları da bu şekilde açıklanmaktadır.

Eleştirel söylem çözümlemesi, haberler başta olmak üzere farklı metinleri analiz eden bir yöntemdir ve bu analizde hakimiyet, güç, hegemonya, ideoloji, çıkar gibi konuların yanı sıra ayrımcılık, sosyal düzen, sosyal yapı ve cinsiyet gibi diğer temalar da ele alınmaktadır (Yardım ve Doğruel, 2019, s. 137). Bu yöntem, sadece görünürdeki gerçekleri yorumlamakla kalmaz, aynı zamanda dilin yapısal ötesindeki örtük anlamları açığa çıkarmayı amaçlamakta ve dilbilim yöntemlerini kullanarak dil yapılarını sistemli bir şekilde ortaya koymaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi, ideolojik öğelerin dil formları içerisinde yer aldığını ve basit bir şekilde ortaya çıkmayacağını savunmaktadır (Güneş, 2018, s. 20). Büyükkantarıcıoğlu'na (2012, s. 166) göre, bu yöntem, dilbilim araştırmalarında sistematik bir analiz yapmayı hedeflemektedir.

Makro ve mikro olarak isimlendirilen kısımlar van Dijk tarafından geliştirilen eleştirel söylem çözümlemesinin yapısını oluşturmaktadır (van Dijk, 1988, s. 1-2). Makro yapı analizi, başlık, haber girişi, ana olay bilgisi, haberin kaynağı, arka plan bilgileri, olaya ilişkin tarafların değerlendirmeleri, fotoğraflar gibi unsurları içerir (Özer, 2020, s. 43). Makro yapılar, genelleştirme, bilgi eksiltme ve kurgulama yöntemlerini içinde bulundurur. Diğer bir deyişle, haber başlığı ve giriş bölümleri, olayın meydana geldiği yer ve tarihle ilgili eksik bilgilere sahip olabilir. Ayrıca, genelleme yaparak bazı detaylar göz ardı edilebilir ve bir kavramla tüm olay anlatılabilir veya birden fazla eylem tek bir eylem gibi sunulabilir (Günay, 2022, s. 50).

Kelime seçimi, yerel bağdaşlık, sentaktik çözümleme ve retorik analizi gibi öğeler mikro yapı analizinde gerçekleştirilmektedir. Sentaktik analiz kısmında ise cümlelerin yapılarına bakılarak bir değerlendirme yapılmaktadır. Dolayısıyla cümledeki eylemin aktif/pasif olarak kullanılması, cümlenin anlamını farklılaştırmaktadır (Özer, 2020, s. 43).

Bölgesel uyum bölümünde, ardışık cümleler arasındaki yakın ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Bu ilişkiler, neden-sonuç bağlantıları ve nedensel ilişkiler gibi unsurlar üzerinden analiz edilmekte, ayrıca genel ifadelerin bir sonraki cümlede nasıl açıklandığı işlevsel ilişkiler açısından incelenmektedir. Bu bölüm ayrıca, özetleme, karşıtlık, örnek verme gibi ifadelerin varlığını incelemek için kullanılmaktadır. İdeolojik öğeler, bu bölümde de bulunabilmektedir. Bir cümlede geçen kavram ile sonraki cümle arasındaki bağlantı gözden geçirilmekte ve bu bağlamda ideolojik öğelere rastlanmaktadır (Özer, 2020, s. 43).

Sözcük seçimi, yayınların inançları, görüşleri ve ideolojilerinin yansıması olarak belirtilmektedir. Glasgow medya grubunun işçiler hakkındaki bir araştırmasına göre, basın işçileri ve eylemlerini “yıkıcı eylemler” ya da “grev” gibi sözcüklerle tanımlarken işverenler için daha ağır ve olumsuz cümleler kullanmıştır. Burada işçiler “talep eden”, işverenler ise “teklif eden” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, yayın organlarının sunumundaki bu farklılık ve sözcük seçimindeki sınırlı üslup bile sosyal eylem ve katılımcılar bağlamında temel görüş ve ideolojileri ortaya koymaktadır (van Dijk, 1983, s. 31). Dolayısıyla özellikle belirli ve sınırlı sözcüklerin seçimi, haberi üreten yayın organının ideolojisini ve niyetini doğrudan açığa çıkarmaktadır (Devran, 2010, s. 66).

Haber söyleminde retorik, mesajın daha inandırıcı hale getirilmesi amacıyla özgürce kullanılmaktadır. Dolayısıyla haber metinlerinde retorik, ikna ve inandırıcılık üzerinde etkili olabilmektedir (van Dijk, 1988, s. 82). Ayrıca haberin fotoğrafları, kaynak alıntıları ve sayısal bilgiler de ikna sürecinde kullanılabilir araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yardım ve Doğruel, 2019, s. 146).

Özer, Teun A. van Dijk tarafından geliştirilen eleştirel söylem çözümlemesi metodunu Tablo 1’de sunulan şekilde açıklamıştır (Özer, 2009, s. 92-93).

Tablo-1: Eleştirel Söylem Çözümlemesi Metodu

A. Makro Yapılar		B. Mikro Yapılar
1. Tematik Yapılar	2. Şematik Yapılar	1. Sentaktik Çözümlemeler
a. Başlıklar	a. Durumlar	a. Cümlelerdeki yapının aktif/pasif olarak bulunması
b. Haber girişleri	1. Ana olayın sunumu	b. Cümlelerdeki yapının basit/karmaşık olarak bulunması
1. Spotlar	2. Sonuçlar	2. Bölgesel Uyum
2. Haber girişleri (Spot olmadığına)	3. Ardalan bilgisi (Önceki olayda dahil)	a. Nedensel ilişki
c. Fotoğraflar	4. Bağlam bilgisi	b. İşlevsel ilişki
	b. Yorum	c. Referansal ilişki
	1. Haber kaynakları	3. Kelime seçimleri
	2. Olayın taraflarının getirdikleri yorumlar	4. Haber retorisi
		a. Fotoğraflar
		b. İkna Edici Bilgiler
		c. Tanık İfadeleri

Gazetelerin İnternet Sitelerindeki Haberlerin Eleştirel Söylem Çözümlemesi ile İrdelenmesi

Çevrimiçi yayın mediasından örneklem olarak seçilen merkez solu temsil eden www.cumhuriyet.com.tr, sosyal muhafazakarlığı temsil eden www.yenisafak.com ve merkez sağı temsil eden www.milliyet.com.tr gazetelerinin, 16 Eylül-30 Kasım 2022 tarihleri arasında, Mahsa Amini’nin ölümü ve İran’daki eylemler konusuna ilişkin 34 haber başlığı ve 34 haber spotundan alıntılanan örnekler eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir.

A. Makro Yapılar

Makro yapılar; tematik yapılar, başlıklar, haber girişleri, fotoğraflar, şematik yapılar, olayın durumu, sonuçlar, ana olay sunumu, bağlam bilgisi, arka plan, yorumlar, olay taraflarının yorumları ve haber kaynakları gibi unsurları kapsayacak şekilde derlenmektedir.

1. Tematik Yapı

Haberin tematik yapı bölümünde, haber girişleri, haber başlıkları gibi unsurlar ile birlikte kullanılan fotoğraflarda incelenmektedir. Haberin başlığı, haberin girişi ile birlikte haberin özetlemesini yapar (van Dijk, 1991, s. 114). Bu nedenle, haberin temasını belirleyen tematik yapı, kurgulama, bilgi eksiltimi ve genelleme olmak üzere üç aşamadan oluşur. Bu sayede, haberin uzun metni kısaltılır ve okuyucuya bir özet sunulur (Doruk, 2013, s. 116). Böylece, haber metnindeki ayrıntılı ve karmaşık anlam yapısı genelleştirilerek daha anlaşılır hale getirilir (Günay, 2022, s. 54).

a. Başlıklar

Haber metninin özetini sunan haber başlıkları bu kısımda değerlendirilmektedir.

Tablo-2: Gazetelerin Haber Başlıkları

No	Yayınlanan İnternet Gazetesi	Haberin Başlığı	Haberin Tarihi	Yorum/Değerlendirme
1	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da kadınlar Mahsa Amini için güvenlik güçlerine direnerek protesto gösterisi düzenledi” “Cinsiyetçi rejimden bıktık”</i>	19.09.2022	Başlık sansasyonel biçimde verilerek kurgulama yapılmış ve “kadınlar” sözcüğüyle genelleme yapılmıştır. İkinci cümle bir söylem cümlesidir ve kadınların neye tepki gösterdiği bilinmediği için enformasyon eksiltimi bulunmaktadır.
2	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da halk ayaklandı! Hamaney ve Humeyni’nin resimleri indiriliyor!”</i>	20.09.2022	Başlık haberin önemini vurgulamak üzere abartılı verilerek kurgulama yapılmıştır. “İran’da halk” sözcüğüyle bütünü yansıtan bir ifade ile genelleme yapılmıştır.
3	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Mahsa Amini’nin şüpheli ölümü üzerine Taksim’e çıkan İranlılara polis müdahalesi”</i>	21.09.2022	Başlık, dramatik bir dil kullanılarak kurgulanmıştır. Ayrıca “İranlıları” kapsayan bir dil kullanılarak genelleme yapılmıştır.
4	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da son durum: Protestolar tüm ülkeye yayıldı, ölü sayısı artıyor?”</i>	21.09.2022	Başlıkta olay taraflarının bilgisine yer verilmeyerek kurgulama, zaman bilgisi verilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılmıştır. Ayrıca “tüm ülkeye” cümlesiyle genelleme yapılmıştır.

5	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Ahlak polisi gözetiminde ölen Mahsa Amini için İran halkı sokağa döküldü: ‘Öfkenin yansıması’”</i>	22.09.2022	Başlıkta verilen tepki söylem ifadesiyle verilerek kurgulanmış ve zaman bilgisi verilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılmıştır. Ayrıca başlık, genelleme de içermektedir.
6	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Kadınlar Mahsa Amini için ayağa kalktı: İran’da internet kesildi, sosyal medya platformlarına erişim engellendi”</i>	22.09.2022	Başlıkta “kadınlar” ve “İran’da” sözcüğüyle bir genelleme yapılmıştır.
7	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran, Mahsa Amini için ayaklandı: Can kaybı artıyor”</i>	22.09.2022	Başlık, dramatikleştirilerek okuyucunun ilgisini çekmek için kurgulanmıştır. “İran ayaklandı” cümlesiyle de bir genelleme yapılmıştır.
8	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İranlı ‘ahlak polisi’nden şok itiraflar: Adeta ava çıkıyoruz”</i>	22.09.2022	Başlık bir söylem ifadesinden yararlanılarak kurgulanmıştır. Ayrıca yer, zaman ve kişi bilgisi verilmediği için enformasyon eksiltimi bulunmaktadır.
9	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Mahsa Amini’nin babası: ‘Kızımı görmek istedim, beni içeri almadılar’”</i>	22.09.2022	Başlıkta yer alan söylem ifadesinde kişi, yer ve zaman belirtilmeyerak enformasyon eksiltimi gerçekleştirilmiştir.
10	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da ‘ahlak polileri’ tarafından öldürülen Mahsa Amini isyanı: 17 kişi hayatını kaybetti”</i>	23.09.2022	Başlık, olayı dramatize ederek okuyucunun ilgisini çekecek şekilde kurgulanmıştır. İkinci cümlede ise yer ve zaman belirtilmeyerak enformasyon eksiltimi yapılmıştır.
11	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran Cumhurbaşkanı Reisi’den ülkesindeki protestolara ilişkin açıklama: Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor”</i>	23.09.2022	Başlıkta “düşmanlar” ifadesi ile genelleme yapılmaktadır. İkinci cümlede eylemin kim tarafından gerçekleştirileceği belirsiz olduğu için de kurgulamaya gidilmiştir.

12	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran Cumhurbaşkanı’ndan ‘kamu güvenliğini tehdit eden kişilere karşı kararlı mücadele’ talimatı artıyor”</i>	24.09.2022	Başlıkta “kararlı mücadele” ifadesi ile İran hükümetinin sert müdahalesi imajı yaratılarak kurgulama yapılmıştır.
13	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da eski Cumhurbaşkanı Rafsancani’nin kızı “göstericileri kızdırttığı” iddiasıyla gözaltına alındı”</i>	27.09.2022	Başlık, ana olayı merak ettirmeyi sağlamaktadır. Bu nedenle kurgulama yapılmıştır.
14	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Berlin’de, İranlı Mahsa Amini’nin ölümü protesto edildi”</i>	28.09.2022	Başlıkta eylemin kim tarafından gerçekleştirildiği belirtilmeyerek kurgulama yapılmıştır. Ayrıca zaman bilgisi verilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılmıştır.
15	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’daki protestolar: ‘Sesimizi kesmezsek, bize tecavüz edeceklerini söylediler”</i>	28.09.2022	Başlık, bir söylem ifadesinden yararlanılarak kurgulanmıştır. Ayrıca yer, zaman ve kişi bilgisi verilmediği için enformasyon eksiltimi bulunmaktadır.
16	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Kadınlar İran’da Mahsa Amini’nin öldürülmesini protesto etti”</i>	30.09.2022	Başlık, haber içeriğini doğrudan yansıtmaktadır.
17	www.yenisafak.com	<i>“Birleşmiş Milletler’den İran’a kınama”</i>	20.09.2022	Başlıkta “kınama” nedeni belirsizliğinden kurgulama, yer ve zaman bilgileri eksikliğinden enformasyon eksiltimi yapılmıştır.
18	www.yenisafak.com	<i>“İran’da sular durulmuyor: İnternet kesilebilir”</i>	21.09.2022	Başlığın ilk cümlesi belirsizlik içererek ve olay tarafları hakkında bilgi verilmeyerek kurgulanmış, ilgi ikinci cümleye çekilmiştir. İkinci cümlede yer ve zaman eksikliğinden enformasyon eksiltimi yapılmıştır. Ayrıca başlıkta genelleme de bulunmaktadır.

19	www.yenisafak.com	<i>“İran’da Mahsa Amini gösterileri birçok kente sıçradı”</i>	22.09.2022	Başlıkta “birçok kente sıçradı” ifadesiyle genelleme yapılmıştır.
20	www.yenisafak.com	<i>“İran’da sokaklar savaş alanına döndü: 31 ölü”</i>	23.09.2022	Başlıkta “sokaklar savaş alanına döndü” ifadesi ile kurgulama ve genelleme, olay taraflarıyla ilgili bir bilgi de yer almadığı için kurgulama yapılmıştır. Zaman eksikliğinden dolayı ise enformasyon eksiltimi bulunmaktadır.
21	www.yenisafak.com	<i>“İran’da Cumhurbaşkanı Reisi’den ‘Mahsa Amini’ uyarısı”</i>	23.09.2022	Başlık haberin içeriğini doğrudan yansıtmaktadır.
22	www.yenisafak.com	<i>“İran Cumhurbaşkanı Reisi: Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor”</i>	23.09.2022	Başlıkta “düşmanlar” ifadesi belirsizdir ve kurgulama yapılmıştır. Yer ve zaman bilgileri bulunmadığı için enformasyon eksiltimi vardır.
23	www.yenisafak.com	<i>“İran devlet televizyonu gösterilerde ölenlerin sayısının 35’e ulaştığını açıkladı”</i>	24.09.2022	Başlıkta olayın taraflarıyla ilgili bilgi verilmeyerek kurgulamaya gidilmiştir. Ayrıca yer ve zaman bilgisi verilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılmıştır.
24	www.yenisafak.com	<i>“İran’daki protestolarda 41 kişi yaşamını yitirdi”</i>	25.09.2022	Başlık haber içeriğini doğrudan yansıtmaktadır.
25	www.yenisafak.com	<i>“İran’da hükümet yanlıları sokaklara döküldü”</i>	26.09.2022	Başlık olay taraflarının bilgisini vermeyerek kurgulanmış ve genelleme yapılmıştır. Ayrıca zaman bilgisi eksikliğinden enformasyon eksiltimi yapılmıştır.
26	www.milliyet.com.tr	<i>“İran halkı bu kez genç kadın için sokaklarda!”</i>	18.09.2022	Başlıkta “genç kadın” sıfatıyla kurgulanmış ve kim ve ne olduğu belirtilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılmıştır. Ayrıca “İran halkı” isim tamlamasıyla genele yayılmış bir anlam verilmiştir.

27	www.milliyet.com.tr	“Gösteriler İran’ı sarstıyor; internet kesilebilir”	21.09.2022	Başlık çarpıcı bir biçimde verilerek kurgulanmıştır. Ayrıca olay tarafları ve kişi bilgisi verilmemiştir. Zaman eksikliğinden kaynaklı enformasyon eksiltimi de bulunmaktadır.
28	www.milliyet.com.tr	“İran Başkonsolosluğu önünde ‘Mahsa Amini’ protestosu”	21.09.2022	Başlık haberin içeriğini doğrudan yansıtmaktadır.
29	www.milliyet.com.tr	“İran’da sular durulmuyor”	22.09.2022	Başlıkta olay tarafları bilgisine yer verilmeyerek ve metaforik bir cümle kullanılarak kurgulama yapılmıştır. Ayrıca başlıkta enformasyon eksiltimi ve genellemede bulunmaktadır.
30	www.milliyet.com.tr	“İran’dan protesto açıklaması! ‘Halkın huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz’”	23.09.2022	Başlık protestoların olumsuz tasvir edilmesine ve hükümetin pozitif görünmesini sağlayan kurguyla verilerek kurgulama yapılmış ve “İran’dan” ifadesiyle ise başlığı genelleştirmiştir.
31	www.milliyet.com.tr	“İran devlet televizyonu: Protestolarda 41 kişi hayatını kaybetti”	24.09.2022	Başlıkta zaman bilgisi verilmediği için enformasyon eksiltimi bulunmaktadır. Ayrıca protestolardaki tüm ölümler kastedilerek bir genelleme içermektedir.
32	www.milliyet.com.tr	“İran’da protestoculara karşı son plan! ‘İçeriye sızacak’”	25.09.2022	Başlık sansasyonel bir biçimde verilerek ve eylemin kim tarafından gerçekleştirileceği belirtilmeyerek kurgulamaya gidilmiştir.
33	www.milliyet.com.tr	“Kanada’dan Mahsa Amini kararı! Yaptırım uygulayacak”	26.09.2022	Başlıkta yer ve zaman bilgisi eksikliğinden enformasyon eksiltimi yapılmıştır.

34	www.milliyet.com.tr	"43 yıllık kinimiz öfkeye dönüştü!"	27.09.2022	Başlıkta yer, zaman bilgisi eksikliğinden enformasyon eksiltimi bulunmaktadır. Ayrıca olay tarafları belirtilmediğinden ve sansasyonel bir biçimde verildiği için kurgulama yapılmıştır.
----	---------------------	-------------------------------------	------------	--

Tablo 2’de verilen haber başlıklarından görüldüğü üzere İran’da Mahsa Amini’nin ölümünden sonra tetiklenen protestoların haber metinleri, haberin temasını yansıtmaktadır. Haberin ana teması Mahsa Amini’nin ölümü ve ardından başlayan protestolardır. 13 Eylül 2022 tarihinde Tahran’da Mahsa Amini, İrşad Devriyesi tarafından gözaltına alınmış ve 16 Eylül 2022’de ise hastaneye kaldırılarak hayatını kaybetmiştir. Ana olay İran’ın Tahran kentinde başlamış ve örneklem dahilindeki internet gazetelerinden www.milliyet.com.tr, 18 Eylül 2022 tarihinde konuyu ilk haberleştiren gazete olmuştur. www.cumhuriyet.com.tr’nin 19 Eylül 2022 ve www.yenisafak.com ise 21 Eylül 2022’de konuyu haber yapmıştır.

Haber başlıkları incelendiğinde, konunun önemli noktaları vurgulanmıştır ve bazı kavramlar etrafında kurgulamalar ve genelleştirmeler yapılarak okuyucunun haberi belli görüşler etrafında okumaya yönlendirildiği görülmüştür. Ayrıca yer ve zaman gibi özellikler haber başlıklarında belirtilmeyerek enformasyon eksiltimi yapılması da okuyucunun algısını yayın organının verdiği habere göre şekillendirmektedir. Başlıklar, okuyucunun ilgisini çekmeye ve merakını uyandırmaya yönelik bir şekilde tasarlanarak, okuyucu haberin tamamını okumaya teşvik edilmiştir. Ayrıca yayın organlarının ideolojik görüşlerine bağlı olarak taraflı bir sunum gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

b. Haber Girişleri

Haber girişleri, başlıklardan sonraki kısımdır ve haberler, haber metinlerinin bir özetini yaparak ana olay hakkında bilgi vererek haberin özetini sunmaktadır. Bu araştırma çerçevesinde incelenen gazeteler içinde “cumhuriyet.com.tr”, “yenisafak.com” ve “milliyet.com.tr” çevrimiçi yayın medyalarında spot kullanılmıştır. Bu nedenle, incelenen gazetelerin spotları, haber girişi olarak değerlendirilmiştir.

Tablo-3: Gazetelerin Haber Girişleri

No	Yayımlanan İnternet Gazetesi	Haber Girişleri	Haberin Tarihi
1	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İranlı kadınlar, ‘ahlak polisi’ tarafından gözaltına alındıktan sonra yaşamını yitiren 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin ölümünü protesto etmek için saç kesme eylemi yaptı. İran’da başlatılan protesto tüm dünyaya yayıldı. İran basını, Mahsa Amini’nin öldürülmesini manşetlerinden duyurdu.”</i>	19.09.2022
2	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da ‘ahlak polisi’ tarafından vahşice öldürülen 22 yaşındaki Mahsa Amini ardından öfke giderek büyüyor.”</i>	20.09.2022
3	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da Mahsa Amini’nin gözaltına alınması ve ardından şüpheli şekilde hayatını kaybetmesi nedeniyle, Türkiye’de yaşayan İranlılar Taksim Meydanı’nda eylem yapmak istedi. Akşam polis uyarılara rağmen dağılmayan eylemcilerden bazıları gözaltına alındı.”</i>	21.09.2022
4	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’daki rejim karşıtı protesto gösterileri 5. gününe girerken ülkenin tüm büyük kentlerine yayıldı. Resmi olmayan rakamlara göre şu ana dek aralarında güvenlik güçlerinin de bulunduğu 7 kişi yaşamını yitirdi.”</i>	21.09.2022
5	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Cumhuriyet’e konuşan İranlı gazeteci Golnaz Esfandiari, ‘Ahlak polisleri tarafından taciz edilmeyen İranlı bir kadın bulamazsınız. Öfkenin sebebi, bu olayın herkesin başına gelebilecek olmasıdır’ dedi.”</i>	22.09.2022
6	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“Dünyanın farklı yerlerindeki internet hızını ve erişimini izleyen ağ olan NetBlocks, İran’da sosyal medya platformlarına erişimin engellendiğini duyurdu.”</i>	22.09.2022
7	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da Mahsa Amini’nin hayatını kaybetmesinin ardından başlayan protestolarda hayatını kaybedenlerin sayısı 10’a yükseldi.”</i>	22.09.2022
8	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da başörtüsünün altından saçı görüldüğü gerekçesiyle gözaltına alınan ve öldürülen Amini’nin ardından ülkede adeta terör estiren sözde ‘ahlak polisi’ yine mercek altında.”</i>	22.09.2022
9	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da ‘ahlak polisi’ tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden Mahsa Amini’nin babası Emcet Amini, sağlık çalışanlarının, ölümünden sonra kızının cansız bedenini görmesini engellediğini anlattı.”</i>	22.09.2022
10	www.cumhuriyet.com.tr	<i>“İran’da Mahsa Amini’nin hayatını kaybetmesinin ardından başlayan protestolarda hayatını kaybedenlerin sayısı 17’ye yükseldi.”</i>	23.09.2022

11	www.cumhuriyet.com.tr	“İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, 22 yaşında bir kadının gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine patlak veren protestolara ilişkin, “Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Halkın taleplerini ve protestoları işitiyoruz ancak kimsenin kaos yükünün altına girmesine izin vermeyiz” dedi.”	23.09.2022
12	www.cumhuriyet.com.tr	“İran’da 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin “hicap kurallarına uymadığı” gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra ölümü üzerine başlayan gösteriler ülkenin birçok kenti ve başkent Tahran’da devam ediyor. İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, ülkede ölümlere yol açan protestolarda kamu güvenliğini tehdit eden göstericilerle kararlı şekilde mücadele edilmesi gerektiğini söyledi.”	24.09.2022
13	www.cumhuriyet.com.tr	“Eski İran Cumhurbaşkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani’nin kızı Faize Haşimi’nin başkent Tahran’da Mahsa Amini’nin ölümü sonrasında başlayan protestolarda “göstericileri kışkırttığı” gerekçesiyle gözaltına alındığı bildirildi.”	27.09.2022
14	www.cumhuriyet.com.tr	“Almanya’nın başkenti Berlin’de, 22 yaşında “Ahlak Polisi” tarafından öldürülen İranlı Mahsa Amini için gösteri düzenlendi.”	28.09.2022
15	www.cumhuriyet.com.tr	“İran’daki gösteriler sırasında gözaltına alınan 51 yaşındaki Meryem, İran güvenlik güçlerinin kendisini ele geçirdiği anları anlattı. Meryem, “Sessiz olmazsak bize tecavüz edecekleri tehdidinde bulundular” dedi.”	28.09.2022
16	www.cumhuriyet.com.tr	“Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu öncülüğünde, İran’da Mahsa Amini’nin öldürülmesi protesto edildi. İstanbul’daki İran Konsoloslugu’nda yapılan eylemde, “Onların gerici ve yobaz fikirleri saçlarımızın tellerinde boğulacak” denildi.”	30.09.2022
17	www.yenisafak.com	“Birleşmiş Milletler (BM) İran’da Mahsa Amini adlı kadının gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine tarafsız soruşturma açılması çağrısında bulundu.”	21.09.2022
18	www.yenisafak.com	“İran’da ahlak polisi tarafından başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına alınan Mahsa Amini’nin hayatını kaybetmesinin ardından başlayan protestolar nedeniyle ülke genelinde internet erişiminin kesilebileceği belirtildi. İran Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney’den konuya ilişkin açıklama gelmedi.”	21.09.2022
19	www.yenisafak.com	“İran’da başörtüsü kurallarına uygun örtünmediği gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin ölümünün ardından başlayan protestolar devam ediyor. İranlı yetkililer şimdiye kadar 3 kişinin öldüğünü doğruladı. Ancak ölü sayısının açıklananın çok üstünde olduğundan endişe ediliyor.”	22.09.2022

20	www.yenisafak.com	“İran’da başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına alınan Mahsa Amini’nin (22) ölümü sonrası başlayan gösteriler yayılıyor. Tahran, Tebriz, Meşhed, Kirman, İsfahan, Ürumiye ve daha birçok kentte göstericiler ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşandı. 2’şi güvenlik görevlisi 31 kişi öldü. Bir karakol ateşe verildi.”	23.09.2022
21	www.yenisafak.com	“İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, dün ahlak polisinin gözetiminde hayatını kaybeden Mahsa Amini’nin ölümünün ardından başlayan gösterilere katılan eylemcilere uyarıda bulundu.”	23.09.2022
22	www.yenisafak.com	“İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, ülkesinde devam eden olaylarla ilgili konuştu. Reisi, “Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Hiçbir koşulda halkın güvenlik ve huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz” dedi.”	23.09.2022
23	www.yenisafak.com	“İran’da 22 yaşındaki bir kadının gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesinin ardından başlayan gösterilerle ilgili yetkililer kesin ölü sayısını açıklamazken, devlet televizyonu olaylar sırasında şu ana kadar 35 kişinin hayatını kaybettiğini ancak kesin can kaybı sayısının yetkililer tarafından açıklanacağını duyurdu.”	24.09.2022
24	www.yenisafak.com	“İran devlet televizyonu, 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin ahlak polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesinin ardından başlayan gösterilerde 41 kişinin hayatını kaybettiğini duyurdu.”	25.09.2022
25	www.yenisafak.com	“İran’da 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin ahlak polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesinin ardından başlayan gösterilere tepki olarak başkent Tahran’da hükümet yanlıları sokaklara döküldü.”	26.09.2022
26	www.milliyet.com.tr	“İran’da bir kadının örtünme kurallarına uymadığı için ahlak polisince gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi sonrası halk sokağa çıktı.”	18.09.2022
27	www.milliyet.com.tr	“Başörtüsü takmadığı için gözaltına alınan Mahsa Amini’nin hayatını kaybetmesiyle tetiklenen protestolar, birçok şehre yayıldı. Tahran yönetimi, internet erişimini kesmeye hazırlanıyor.”	21.09.2022
28	www.milliyet.com.tr	“İran’da Mahsa Amini’nin şüpheli şekilde ölümü, İstanbul’daki İran Başkonsolosluğu önünde protesto edildi. Eylemde İranlı kadınlar saçlarını kesti.”	21.09.2022
29	www.milliyet.com.tr	“İran’da 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin, İslami kıyafet kurallarına uymadığı gerekçesiyle ahlak polisince tutuklanmasının ardından gözaltında ölmesi, ülkeyi karıştıran, giderek şiddetlenen protesto gösterilerinde en az 8 kişinin öldüğü bildiriliyor.”	22.09.2022

30	www.milliyet.com.tr	"İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, "Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Hiçbir koşulda halkın güvenlik ve huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz" dedi."	23.09.2022
31	www.milliyet.com.tr	"İran devlet televizyonu, 22 yaşındaki Mahsa Amini'nin ahlak polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesinin ardından başlayan gösterilerde 41 kişinin hayatını kaybettiğini duyurdu."	24.09.2022
32	www.milliyet.com.tr	"Başörtüsü takmadığı gerekçesiyle gözaltına alınan 22 yaşındaki Mahsa Amini'nin hayatını kaybetmesi İran'da büyük yankı uyandırdı. Ülke geneline yayılan protestoları durdurmak için İran hükümeti ise çareyi kadın polislerden oluşan bir timi görevlendirmekte buldu."	25.09.2022
33	www.milliyet.com.tr	"Kanada Başbakanı Justin Trudeau, Kanada'nın Mahsa Amini'nin ölümünde sorumlu olan kişi ve kurumlara yaptırım uygulayacağını duyurdu."	26.09.2022
34	www.milliyet.com.tr	"İranlı kadınların yıllardır özgürlükleri için mücadele ettiğini vurgulayan Şemsai, "Mahsa Amini'nin öldürülmesi 43 yıllık kinimizi öfkeye dönüştürdü. Bugüne kadar protestolarda şiddet güvenlik güçlerinden halka yönelikti. Bu defa halk şiddete karşılık veriyor, bu önemli" dedi."	27.09.2022

Tablo 3'de görülen haber girişlerinin '5N1K' metodu ile irdelenmesi gerekmektedir. Beş temel soru, 'Ne?', 'Nerede?', 'Nasıl?', 'Ne zaman?', 'Neden?' ve 'Kim?' sorularının haber girişlerinde cevaplarının bulunduğu ya da bulunmadığı kontrol edilecektir. İncelenen haber girişlerinde toplam 34 tane spot kullanılmıştır.

www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinin 4 no'lu haber başlığındaki zaman eksikliği, haber girişinde giderilmiştir. 7 ve 13 no'lu haber girişinde ise tüm soruların cevapları açıkça alınmaktadır. Bunların dışında kalan haber girişlerinde ise 'ne zaman' sorusunun cevabı bulunmamaktadır. Haber girişlerinde, ana olay okuyucuya, yayın politikaları gereği birtakım ideolojik çağrışımlar dahilinde kurgulanmış bir biçimde aktarılmıştır.

www.yenisafak.com internet gazetesinin 20 ve 25 no'lu haber başlıklarındaki zaman bilgisi eksikliği ise haber girişlerinde giderilerek tamamlanmıştır. Bunların dışında kalan haber girişlerinde ise 'ne zaman?' sorusunun cevabı alınmamaktadır. Haber girişlerinde ana olay aktarılmış ve okuyucuya, yayın politikaları gereği ideolojik çağrışımlar etrafında sunulmuştur.

www.milliyet.com.tr internet gazetesinin 27 no'lu haber başlığında kişi ve zaman eksikliği, 31 no'lu haber başlığında ise zaman eksikliği haber girişinde giderilmiştir. 33 ve 34 no'lu haber girişinde 'nerede?' ve 'ne zaman?' sorularına cevap alınmamaktadır. Bunların dışında kalan haber girişlerinde ise 'ne zaman?' sorusunun cevabının bulunmadığı tespit edilmiştir. Haber girişlerinde ana olay aktarılmış ve okuyucuya yayın politikaları

gereğince kurgulamalar ile sunulduğu görülmüştür.

Dolayısıyla Tablo 2 ve Tablo 3’de haber başlıklarında görüldüğü üzere haber girişlerinde de kurgulama, enformasyon eksiltimi ve genellemeler bulunmaktadır. Ayrıca spotlar, haber başlıklarını tamamlayıcı, bütünleyici ve okuyucuda birtakım çağrışımlar oluşturabilen bir yapıda sunulmuştur. Bir taraftan da spotların, haber metnlerinin özeti şeklinde kullanıldığı değerlendirilmiştir. İncelenen haber girişlerinde okuyucunun dikkatini ve ilgisini çekerek ana olay hakkında yayın politikaları ve ideolojileri gereğince olaya sadece bir açıdan bakmalarını sağlayan kurgulamalar dikkat çekmektedir.

c. Fotoğraflar

Makro yapı bölümünün son kısmı olarak fotoğraflar ele alınmaktadır. Haber metnini ve temayı destekleyen önemli bir etken olarak fotoğraf kullanımı görülmektedir. Haber içinde yer alan fotoğraflar, temayı ve metni desteklemelerinin yanı sıra, inandırıcılık açısından da önemlidir (Güneş, 2018, s. 29). Ayrıca, fotoğraflar ideolojik olarak gazetelerin görüşlerini sunum yoluyla yansıtmaktadır.

www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinde 29 fotoğraf kullanılmasına rağmen bu fotoğraflardan bazılarının internet haber portalında ‘kırık link’ şeklinde görüldüğü tespit edilmiştir. İran dini liderlerinden Hamaney ve Humeyni’nin fotoğraflarının indirildiği 1 video, İstanbul Taksim Meydanı’nda eylemci İranlı gruba karşı polisin uyarısının yer aldığı 1 video, İran’da polise karşı nefret söylemlerinin bulunduğu 1 video, İran’da gerçekleşen Mahsa Amini’nin ölümünün hemen sonrasında başlayan eylemlerde, eylemci gruplarının yer aldığı 5 Twitter videosu ile protestolardan kaynaklı internet erişim kesintisini gösteren bir ölçüm grafiği yer almaktadır. Burada yer alan videolar, haberin inandırıcılığını artırma amacı güderken aynı zamanda ana temanın bütünlüğünü sağlayarak tamamlayıcı unsur görevi görmektedir.

www.yenisafak.com internet gazetesinde toplam 19 fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğraflar, farklı görsel sunumları içermektedir. Bu sunumlar arasında İran dini lideri Ayetullah Hamaney’in bir basın açıklaması sırasında çekilen bir fotoğrafı, Mahsa Amini’nin ölümü sonrası İran’da başlayan protestolara katılan eylemcilerin yıkıcı faaliyetlerini anlatan fotoğrafları, İran Cumhurbaşkanı Reisi’nin bir sandalyede otururken görüntülenen bir fotoğrafı ve ayrıca Reisi’nin bir açıklama yaparken çekilen bir fotoğrafı ve Mahsa Amini fotoğrafını tutan bir eylemcinin fotoğrafı yer almaktadır. Ayrıca gazetede protesto gösterilerine karşı hükümet yanlılarının İran milli bayrağını ellerinde tutarak tepki gösteren fotoğraflar ve İran milli bayrağına odaklanan bir fotoğraf ile Mahsa Amini’nin yer aldığı bir fotoğraf da kullanılmıştır. Burada yer alan fotoğraflar, İran’daki eylemcilerin faaliyetlerinin yıkıcılığını ve İran’daki protestoların şiddetini belirtirken ana olayın bütünlüğünü de sağlamaktadır. Yayın organının İran devlet yetkililerinin fotoğraflarını ön planda tutmasının sebebini ise ideolojik sunum olarak değerlendirmek mümkündür.

www.milliyet.com.tr internet gazetesinde 15 fotoğraf ve 2 video içeriği mevcuttur. Bu içerikler arasında Mahsa Amini’nin başörtüsünü tuttuğu bir fotoğraf, saçları

kesilmiş kadınların ellerinin görüldüğü bir fotoğraf, eylemcilerin protesto anlarını gösteren fotoğraflar, Mahsa Amini'nin fotoğrafını tutan eylemcilerin görüntüsü, İran Cumhurbaşkanı Reisi'nin bir fotoğrafı, İranlı kadın polis ekibinin silah taşıdığı ve eğitim anlarını gösteren bir fotoğraf, Kanada Başbakanı Justin Trudeau'nun bir fotoğrafı, saçını kesen bir kadının ve Mahsa Amini'nin fotoğrafının yanı sıra sallanan bir saçın görüldüğü bir fotoğraf yer almaktadır. Ayrıca gazetede Mahsa Amini protestoları ve eylemcilerinin şiddet içerikli videolarına da yer verilmiştir. Burada yer alan fotoğraf ve videolarda, İranlı kadınlara karşı uygulanan eşitlikçi yaklaşım, kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesini vurgulamak ve bu konuya destek vermek amacıyla kullanılmıştır. İncelenen fotoğraf ve videolarda haber metinlerine inandırıcılık ve etkileycilik kazandırma çabası da bulunduğu tespit edilmiştir.

2. Şematik Yapı

Makro yapı düzeyinin farklı bir aşaması ise şematik yapıdır. Bu kısım kendi içinde durum ve yorum olarak ayrılmaktadır.

a. Durumlar

Durum kısmında, haber metinleri ile birlikte sonuçlar, ana olay sunumu, bağlam ve ardalın bilgisi de dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

1. Ana Olay Sunumu

Ana olayın sunumu, haber başlıkları ve haber girişlerinde kendisini göstermektedir. Çünkü haber başlıkları ve haber girişlerinde 'ne', 'nerede', 'ne zaman', 'nasıl', 'neden' ve 'kim' sorularının cevapları alınır. Bu cevaplar ise ana olayın anlaşılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla ana olay olarak, İran'da başörtüsü takmaması nedeniyle ahlak polisi tarafından tutuklanan ve sonrasında fenalaşarak hastaneye kaldırıldıktan hemen sonra şüpheli bir biçimde hayatını kaybeden Mahsa Amini'nin ölümüyle birlikte Tahran'da tetiklenen eylemlere odaklanılmaktadır.

2. Sonuçlar

İran'da Mahsa Amini'nin ölümü ve ardından yaşanan protestolar haber değerliliğiyle doğrudan ilgilidir. Olayın sonuçlarının önemi, van Dijk'e göre haber değerliliğiyle yakın ilişki içerisindedir (Özer, 2011, s. 92). Dolayısıyla, dilbiliminin farklı seviyelerinde ortaya konulan bir tahlil ile İran'da gerçekleşen Mahsa Amini'nin ölümü ve hemen sonrasında tetiklenen eylemler, Türk basını'nın ideolojik sunumuyla birlikte, habere verdiği değeri de yansıtmaktadır.

3. Ardalan Bilgisi ve Bağlam Bilgisi

van Dijk'e göre ardalın bilgisi, olayların politik ve toplumu ilgilendiren yönlerine işaret etmekle birlikte tarihsel ve yapısal bir niteliğe sahiptir (Özer, 2001, s. 122'den aktaran Koca, 2019, s. 155). Ardalan ve bağlam bilgisi, olayların neden ortaya çıktığı

konusunda okuyucuya açıklama yapar (Doruk, 2013, s. 121). Dolayısıyla olayların politik ve toplumsal yönleri, neden-sonuç ilişkisi ile incelenerek ardalan ve bağlam bilgisi tespit edilmektedir.

www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesindeki haber başlıklarındaki metinlerin çoğu, İran'da Mahsa Amini'nin ahlak polisi tarafından öldürülmesiyle birlikte İran'daki kadınların güvenlik güçlerine karşı protesto gösterileri düzenlediği ve cinsiyetçi rejimden bıktıklarını belirtmektedir. Ayrıca ahlak polisinin bu ölümle özdeşleştirilebileceğini ve İran halkının öfkesinin yansması olarak protestolara katılımın arttığı belirtilmektedir. Kurulan cümlelerde toplumsal cinsiyete ve kadın haklarına yönelik konulara odaklanılmakta, İran hükümetinin ise bu konuda protestolara katılımı engellemek istediği vurgulanmaktadır.

Haber girişlerinde ise haber başlıklarından farklı olarak, metinlerde İran'da başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra ahlak polisi tarafından öldürülen Mahsa Amini'nin ölümüne ve sonrasında patlak veren eylemlere odaklanılmaktadır. Eylemlerin başlamasının ardından internet ve sosyal medya erişimi engellenmiş, ahlak polisi eleştirilere maruz kalmıştır. İran Cumhurbaşkanı Reisi, göstericilere karşı mücadele edilmesini bildirmiştir. Göstericilerin öfkesi ise ahlak polisi tarafından tüm kadınların başına gelebilecek tacizleri ve şiddeti yansıtmak istemiştir.

www.yenisafak.com internet gazetesindeki haber başlıklarında metinlerin çoğu, İran'da Mahsa Amini'nin yaşamını kaybetmesi ve sonrasında tetiklenen eylemlere odaklanmakta, başlıklarda bu eylemlerin güçlü olduğuna ve daha da şiddetlendiğine dair bilgi verilirken, ölü sayılarının artması ve hükümet yanlılarının da protestolara karşı çıktığı belirtilmektedir. Başlıklarda İran Cumhurbaşkanı'nın da açıklamalarına yer verilmesi ise hükümetin protestolara karşı tutumunu yansıtırken, aynı zamanda 'düşmanların' ülkede kaos çıkarmak istediklerine vurgu yapmaktadır.

Haber girişlerinde ise haber başlıklarından farklı olarak, İran'da internet erişiminin kesilebileceğine, 'Mahsa Amini'nin İran'da uygulanan başörtüsü kurallarını çiğnemesi' sebebiyle tutuklandığına ve hemen ardından fenalaşarak yaşamını kaybettiğine, İran hükümetinin endişesine, hükümet yanlılarının Tahran'da sokaklara dökülmesine yer verilmiştir.

www.milliyet.com.tr internet gazetesindeki haber başlıklarında, İran'da Mahsa Amini'nin ölümüne ilişkin protestolar ve bu protestolardaki gelişmeler kullanılmıştır. İran halkının Mahsa Amini için sokaklara dökülmesi, olayın yarattığı kamuoyu tepkisi ve protestolar, İran hükümetinin protestolara karşı tutumu ve protestoculara karşı planları, uluslararası toplumun tepkisi ve Mahsa Amini olayının yarattığı öfke gibi konular gazete başlıklarının konusunu oluşturmaktadır.

Haber girişlerinde ise haber başlıklarından farklı olarak İran'da Mahsa Amini'nin örtünme kurallarına uymadığı için tutuklanması ve hemen ardından tetiklenen protestolar ve hükümetin bu olaya yönelik tepkilerine yer verilmiştir. Bu olay, İran'da toplumsal, siyasi ve kültürel bir çatışmanın yansması olarak değerlendirilmiştir. Örtünme kuralları, İran'da geleneksel İslami kültürle ilişkilendirilmekte bu kurala uygun giyinmeyen kadınlar

ahlak polisi tarafından sık sık hedef alınmaktadır. Mahsa Amini'nin ölümü, bu kuralların insan haklarına aykırı olduğu ve bireysel özgürlüklere müdahale ettiği düşüncesine bağlı protestolara neden olmuştur. İran hükümeti ise protestoları kaos yaratmak isteyen düşmanlar olarak nitelendirerek, kadın polis timleriyle müdahale etme kararı almıştır. Bu durum, hükümetin toplumsal muhalefete karşı tutumunu ve insan haklarına karşı yaklaşımını sorgulatan bir boyuttan ele alınmıştır.

b. Yorumlar

Haberin yorumlar kısmında, olayın taraflarının açıklamaları ve haber kaynaklarına yer verilmiştir. Burada, açıklamaların ne şekilde ve nasıl verildiği öne çıkarılmaktadır.

1. Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Getirdikleri Yorumlar

İrdelenen haberlerde, birincil kaynakların kullanıldığı ve muhabirlerin haberleri kendilerinin araştırarak haberleştirdiği görülmektedir. İkincil kaynaklardan kanıt niteliği taşıyan doküman ve belgeler kullanılmamıştır. www.cumhuriyet.com.tr, www.yenisafak.com ve www.milliyet.com.tr internet gazetelerinde metinler tırnak içinde ve kaynağın ağzından verilerek okuyucu nezdinde saygınlık ve güvenilirlik kazanma çabası olduğu tespit edilmiştir.

Bu durum, aşağıdaki haber başlıklarından ve haber girişlerinden alıntılanan örneklerle açıklanabilir:

“Mahsa Amini'nin babası: “Kızımı görmek istedim, beni içeri almadılar” (Cumhuriyet, 2022g).

“İran'daki protestolar: “Sesimizi kesmezsek, bize tecaviüz edeceklerini söylediler” (Cumhuriyet, 2022m).

“İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, ülkesinde devam eden olaylarla ilgili konuştu. Reisi, “Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Hiçbir koşulda halkın güvenlik ve huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz” dedi.” (Yeni Şafak, 2022e).

“İranlı kadınların yıllardır özgürlükleri için mücadele ettiğini vurgulayan Şemsai, “Mahsa Amini” nin öldürülmesi 43 yıllık kinimizi öfkeye dönüştürdü. Bugüne kadar protestolarda şiddet güvenlik güçlerinden halka yönelikti. Bu defa halk şiddete karşılık veriyor, bu önemli” dedi.” (Milliyet, 2022h).

Ana olayın tarafları ise www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinde “eylemciler”, “güvenlik güçleri” “ahlak polisi”, “İran rejimi”, “kadınlar” olarak ele alınmıştır. www.yenisafak.com internet gazetesinde “eylemciler”, “düşmanlar”, “Cumhurbaşkanı Reisi” ve “hükümet yanlılarını”, olay tarafları olarak değerlendirmiştir. www.milliyet.com.tr internet gazetesine bakıldığı zaman “eylemciler”, “kadınlar”, “İran halkı”, “İran hükümeti” olarak ele alınmıştır. Ana olay tarafları, incelenen internet gazetelerinde ele alınırken gözle görülür bir farklılaşma meydana geldiği dikkat çekmektedir. Haber metinlerini üretirken

ideolojik görüş ve yayın politikaları doğrultusunda incelenen internet gazetelerinde, haberin ana olay taraflarının belirlendiği tespit edilmiştir.

B. Mikro Yapılar

Bu aşamada, sentaktik çözümlenmeler, bölgesel uyumlar, kelime seçimleri, haber dili ve retorik ile birlikte fotoğraflar da incelenmektedir.

1. Sentaktik Çözümlenmeler

Araştırmanın sentaktik çözümlenmeler kısmında haber metinlerindeki cümlelerin yapı özelliklerine değinilmektedir (Güneş, 2018, s. 33). Teun A. van Dijk'ın ifadesiyle, sentaktik çözümlenmelerde cümlelerin aktif/pasif, basit/karmaşık veya uzun/kısa oluşuna bakılmaktadır (van Dijk, 1988, s. 80). Bu kısımda ayrıca öznenin konumlandırılması ve cümlelerin oluşturulma şekli de incelenmektedir (Doruk, 2013, s. 123).

Haber başlık ve haber girişlerinde kullanılan cümlelerin aktif/pasif, basit/karmaşık ve uzun/kısa oluşuna örneklem alınan internet gazetelerinden alıntılanan metinler aşağıda incelenecektir:

“İran’da kadınlar Mahsa Amini için güvenlik güçlerine direnerek protesto gösterisi düzenledi: Cinsiyetçi rejimden bıktık” (Cumhuriyet, 2022a).

“Almanya’nın başkenti Berlin’de, 22 yaşında ‘Ahlak Polisi’ tarafından öldürülen İranlı Mahsa Amini için gösteri düzenlendi.” (Cumhuriyet, 2022i).

“İran Cumhurbaşkanı Reisi: Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor” (Yeni Şafak, 2022e).

“İran devlet televizyonu gösterilerde ölenlerin sayısının 35’e ulaştığını açıkladı” (Yeni Şafak, 2022g).

“İran’da sular durulmuyor” (Milliyet, 2022c).

“43 yıllık kinimiz öfkeye dönüştü!” (Milliyet, 2022h).

“İran’da Mahsa Amini’nin gözaltına alınması ve ardından şüpheli şekilde hayatını kaybetmesi nedeniyle, Türkiye’de yaşayan İranlılar Taksim Meydanı’nda eylem yapmak istedi. Akşam polis uyarılara rağmen dağılmayan eylemcilerden bazıları gözaltına alındı.” (Cumhuriyet, 2022c).

“İran’da ‘ahlak polisi’ tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden Mahsa Amini’nin babası Emcet Amini, sağlık çalışanlarının, ölümünden sonra kızının cansız bedenini görmesini engellediğini anlattı.” (Cumhuriyet, 2022g).

“Birleşmiş Milletler (BM) İran’da Mahsa Amini adlı kadının gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine tarafsız soruşturma açılması çağrısında bulundu”

(Yeni Şafak, 2022b).

“İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, ülkesinde devam eden olaylarla ilgili konuştu. Reisi, “Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Hiçbir koşulda halkın güvenlik ve huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz” dedi.” (Yeni Şafak, 2022e).

“İran’da bir kadının örtünme kurallarına uymadığı için ahlak polisince gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi sonrası halk sokağa çıktı.” (Milliyet, 2022a).

“İran’da Mahsa Amini’nin şüpheli şekilde ölümü, İstanbul’daki İran Başkonsolosluğu önünde protesto edildi. Eylemde İranlı kadınlar saçlarını kesti.” (Milliyet, 2022b).

Gazetelerin haber girişlerinden ve başlıklarından alınan cümlelerden hareketle şu tespitler yapılmaktadır: 1 metinde pasif, 11 metinde ise aktif yapıda cümlelerin yanı sıra 10 metinde basit ve 2 metinde ise karmaşık yapıda cümleler kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca metinlerde etken ve edilgen yapıda cümlelerinde kurulduğu tespit edilmiştir. Haber başlıklarında genellikle kısa cümleler, haber girişlerinde ise uzun cümleler yer almıştır.

İncelenen gazetelerdeki haber başlık ve haber girişlerinden alıntılanan cümlelerde incelendiği üzere Mahsa Amini’nin ölümü ve ardından yaşanan protestolar boyunca söylemde bulunan kişilerin kurduğu cümleleri okuyucu nezdinde inandırıcılık ve güvenilirlik kazandırmak için aktif yapıda, okuyucuyu etkilemek ve anlamı güçlendirmek için basit yapıdaki cümlelere yer vermiştir. Örneğin, söylemlerde “söyledi”, “öfkeye dönüştü”, “konuştu”, “düzenledi”, “bıkmak/bıktık” gibi aktif yapıda cümleler kullanılmıştır.

2. Bölgesel Uyum

Bu bölümde incelenen haber metinlerinde nedensel, işlevsel ve referansal ilişkilere odaklanılmaktadır. Nedensel ilişkide, haber metinlerindeki sözcük dizimlerindeki nedensellik ve gerekçeler ortaya çıkarılmaktadır. İşlevsel ilişkide ise, her cümlelerin açıklamasının yapılp yapılmadığına bakılmaktadır (Doruk, 2013, s. 124-125). Önceki cümlede bahsedilen bir ifadenin ardından gelen cümlede nasıl bağlandığına bakılması ile referansal ilişki incelenmektedir (Güneş, 2018, s. 34). İncelenen internet gazeteleri dahilinde, haber başlıklarında ve girişlerinde daha çok işlevsel ve nedensel ilişkiye bağlı anlatımın bulunduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki örnek haber başlıklarında nedensel ilişkiye odaklanılacaktır:

“Mahsa Amini’nin şüpheli ölümü üzerine Taksim’e çıkan İranlılara polis müdahalesi” (Cumhuriyet, 2022c).

“İran’da eski Cumhurbaşkanı Rafsancani’nin kızı “göstericileri kışkırttığı” iddiasıyla gözaltına alındı” (Cumhuriyet, 2022k).

İlk haber başlığında Mahsa Amini’nin ölümü nedeniyle Taksime çıkan İranlılara

polisin müdahale etmesinin nedensel gerekçeleri sunulmuş, ikinci haber başlığında ise Rafsancani'nin kızının göstericileri kışkırtması nedeniyle gözaltına alınmasının gerekçeleri sunulmuş nedensel ilişki kurulmuştur.

Aşağıdaki örnek haber girişlerinden alıntılanan cümlelerde nedensel ve işlevsel ilişki öğelerinin birlikte kullanımlarını görülmektedir:

“İran’da ahlak polisi tarafından başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına alınan Mahsa Amini’nin hayatını kaybetmesinin ardından başlayan protestolar nedeniyle ülke genelinde internet erişiminin kesilebileceği belirtildi. İran Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney’den konuya ilişkin açıklama gelmedi.” (Yeni Şafak, 2022b).

Haber girişinde, Mahsa Amini'nin başörtüsü kurallarına uymadığı için gözaltına alınması nedeniyle nedensel ilişkiye atıfta bulunulmuş ve sonraki cümlede, Mahsa Amini'nin hayatını kaybetmesiyle ilgili bir açıklama yapılarak gelişen olaylar işlevsel ilişki kullanılarak açıklanmıştır.

“İran’da 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin ahlak polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesinin ardından başlayan gösterilere tepki olarak başkent Tahran’da hükümet yanlıları sokaklara döküldü.” (Yeni Şafak, 2022i).

Haber girişinde, Mahsa Amini'nin gözaltına alındıktan sonraki durumu açıklanarak başlayan olaylarla ilgili bir açıklama yapılarak işlevsel ilişki kurulmuştur.

“İran’da bir kadının örtünme kurallarına uymadığı için ahlak polisince gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi sonrası halk sokağa çıktı.” (Milliyet, 2022a).

Haber girişinde, bir kadının örtünme kurallarına uymadığı için gözaltına alınmasının gerekçesi nedensel ilişki ile açıklanırken, bir sonraki cümlede, halkın gözaltına alınması sonrasında olaya verdiği tepkinin gösterildiği bir açıklama cümlesine yer verilerek işlevsel ilişki kurulmuştur.

“Başörtüsü takmadığı için gözaltına alınan Mahsa Amini’nin hayatını kaybetmesiyle tetiklenen protestolar, birçok şehre yayıldı. Tahran yönetimi, internet erişimini kesmeye hazırlanıyor.” (Milliyet, 2022b).

Haber girişinde, başörtüsü takmadığı için gözaltına alınan Mahsa Amini olarak kurulan cümlede gerekçe belirtilerek nedensel ilişki kurulurken ardından, gözaltına alınması sonrasında hayatını kaybeden Mahsa Amini ile birlikte gelişen toplumsal olayların ve İran yetkililerinin durum hakkında açıklamasını vermesiyle işlevsel ilişki kullanılmıştır.

3. Kelime seçimleri

Gazetecilerin haber metinlerinde kullandıkları kelimelerin seçimi, farklı anlam yapılarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Haber metinlerinde, ana aktörün önemi, edilgen veya etken yapılarla vurgulanabilir veya önemsizleştirilebilir. Ayrıca, olayın aktif

yapılar yerine pasif yapılarla ifade edilmesi, olayın gerçek durumunu gizlemek amacıyla kullanılabilir. Bu nedenle, “*Gazetenin olaya bakışını haber yaparken kullandığı kelimeler ortaya koymaktadır.*” ve bir kelime bile haberin yönünü değiştirmektedir (Günay, 2022, s. 59). Sözcük seçimi, üslup farklılıkları ile birlikte sosyal eylemler ve katılımcılar hakkında ideolojileri ve temel görüşleri ortaya koymaktadır (van Dijk, 1983, s. 31). Sözcük seçimi, eleştirel söylem analizi bağlamında incelendiğinde, medya kuruluşlarının ideolojik görüşlerini ve yayın politikalarını etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmakta ve bu nedenle, analiz için temel bir unsur teşkil etmektedir.

www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinin İran’da Mahsa Amini’nin ölümü ve ardından başlayan protestolar ile ilgili haber başlıkları ve girişleri, İran’da kadınların maruz kaldığı ayrımcılığı ve baskıyı, İran hükümetinin kadınlara karşı olumsuz yaklaşımını, ahlak polisinin kadınlara yönelik negatif ayrımcılığını ve baskıyı, ayrıca Mahsa Amini’nin ölümünü cinsiyetçi politikaların bir sonucu olarak sunmuştur. İncelenen haber başlıkları ve haber girişlerindeki sık kullanılan kelimeler şu şekildedir; “Ahlak polisi”, “vahşice öldürülen”, “öfke giderek büyüyor”, “Cinsiyetçi rejimden bıktık”, “İranlı ‘ahlak polisi’nden şok itiraflar: Adeta ava çıkıyoruz”, “isyan”, “sokağa döküldü”, “kamu güvenliğini tehdit eden kişiler”, “Kararlı mücadele”, “Sesimizi kesmezsek”, “bize tecavüz edeceklerini söylediler”, “tecavüz”, “Kadınlar”, “Onların gerici ve yobaz fikirleri saçlarımızın tellerinde boğulacak”, “başörtüsü kurallarına uygun örtünmediği gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybeden”.

www.yenisafak.com internet gazetesi, İran’da Mahsa Amini’nin ölümü ve ardından başlayan protestolar ile ilgili haber başlıkları ve girişlerinde, İran hükümetinin protestolara sert bir şekilde yanıt verdiğini, İran’daki protestoların hükümet yanlısı ve haklı gerekçelere dayalı olduğunu öne sürdüğünü, Mahsa Amini’nin ölümünün dini gerekçelere bağlı olduğunu, İran’daki protestoların şiddetini ve İran polisinin Mahsa Amini’yi tutuklamasının nedenini dini gerekçelerle açıkladığını, ayrıca İran’daki protestolarda dış güçlerin etkisinin bulunduğunu ve protestocular tarafından mülk zararının meydana geldiği ifadelerini kullanmıştır. Haber girişleri ile haber başlıklarında sık kullanılan kelimeler ise; “hükümet yanlıları sokaklara döküldü”, “eylemcilere uyarıda bulundu”, “ahlak polisi”, “başörtüsü kuralları”, “Sular durulmuyor”, “Cumhurbaşkanı Reisi’den”, “Mahsa Amini uyarısı”, “Protestolar devam ediyor”, “İranlı yetkililer”, “Hiçbir koşulda halkın güvenlik ve huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz”, “Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor”, “düşmanlar”, “Bir karakol ateşe verildi”, “eylemcilere uyarıda bulundu” şeklindedir.

www.milliyet.com.tr internet gazetesi, İran’da Mahsa Amini’nin ölümü ve ardından başlayan protestolar ile ilgili haber başlıklarını ve girişlerini oluştururken, Mahsa Amini’nin tutuklanmasının ahlaki nedenlere dayandığını, İran’daki halkın eylemlerini ve bu eylemlerin şiddetini, İran hükümetinin barışçıl ve kadın haklarına dayalı bir yaklaşım izlediğini, İran hükümetinin protestolara yönelik aldığı önlemleri, kadın hakları savunucularının uzun süredir sürdürdüğü özgürlük mücadelesini ve İran’daki halkın şiddete nasıl karşılık verdiğini vurgulayan haber başlıklarına ve girişlerine odaklanmıştır. Gazetenin konu ile ilgili haber başlıkları ve haber girişlerinde sık kullanılan kelimeleri;

“bir kadının”, “örtünme kurallarına uymadığı için”, “ahlak polisince”, “başörtüsü takmadığı için gözaltına alınan Mahsa Amini'nin hayatını kaybetmesiyle tetiklenen protestolar”, “protestoların birçok şehre yayıldığı”, “gözaltında ölüm”, “ölümler”, “kadın polislerden oluşan bir tim”, “içeriye sızacak”, “Son plan”, “Yıllardır özgürlükleri için mücadele ettiğini vurgulayan”, “Öldürülmesi 43 yıllık kinimizi öfkeye dönüştürdü” ifadeleri oluşturmaktadır.

4. Haber retoriği

Haber retoriği, söylemin amaçları ve etkileriyle doğrudan ilgilidir. Haber metinlerinde kullanılan retorik söylem türü ve ideolojik arka plan, iletilmek istenen mesajın ikna edici olmasını ve alıcı üzerinde etki bırakmasını desteklemektedir. Haberin sunuluşu ve ideolojik açıdan ele alınışı örtük bir şekilde verilen kelimelerle belirtilmektedir (van Dijk, 1988, s. 82-83). Ayrıca grafikler, sayısal veriler, fotoğraflar gibi görsel unsurlar, haberin ikna sürecini destekleyerek iletilmek istenen mesajın alıcı üzerinde büyük bir etki bırakmasına yardımcı olmaktadır (Güneş, 2018, s. 37).

Örneklem olarak alınan internet gazetelerinin tümünde fotoğraf kullanılmıştır. Haberlerde video kullanımları gibi görsel unsurlar da bulunmaktadır. www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinde kullanılan fotoğraflar bilinmeyen bir sebepten dolayı engellenmiş ya da silinmiştir. Fotoğraflar ve videoların, haber metinlerinin tamamlayıcı unsuru ve anlatının bütünleyicisi konumunda olduğunu göstermektedir. İncelenen internet gazetelerinin ideolojik yapısıyla ilgili olarak, www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesi haberlerinde konu ile uyumlu ve İran'daki olayların rejim karşıtı olduğunu belirten videoları, www.yenisafak.com internet gazetesi ise konu ile uyumlu ve İran'da Mahsa Amini'nin ölümü sonrası başlayan gösterileri protesto eden 'hükümet yanlılarının da bulunduğunu belirten ve devlet yetkililerinin fotoğraflarını ön plana çıkaran fotoğrafları kullanmıştır. www.milliyet.com.tr internet gazetesi incelendiğinde ise haberlerin inandırıcılığını, etkileyciliğini ve olayın küresel boyuta taşındığını anlatan fotoğraflara yer vermiştir.

Ayrıca incelenen gazetelerin internet sitelerindeki haber başlık ve haber girişlerinde İran'da Mahsa Amini'nin hayatını kaybetmesinin hemen ardından tetiklenen eylemler ile ilgili hayatını kaybedenler sayısal veri olarak verilmiştir. Bu verilerin yayın organları tarafından haber metinlerinin inandırıcılığını ve yaşanan olayların ciddiyetini artırmak için kullanıldığı tespit edilmiştir. Nitekim, incelenen gazetelerin haber metinlerinde ideolojik öğeler yayın organlarının politikasına bağlı olarak tespit edilmiştir. Aşağıda haber başlık ve girişlerinden alıntılanan cümlelerde bu durum daha net görülmektedir.

“İran'da 'ahlak polisleri' tarafından öldürülen Mahsa Amini isyanı: 17 kişi hayatını kaybetti” (Cumhuriyet, 2022i).

“İran'daki rejim karşıtı protesto gösterileri 5. gününe girerken ülkenin tüm büyük kentlerine yayıldı. Resmi olmayan rakamlara göre şu ana dek aralarında güvenlik güçlerinin de bulunduğu 7 kişi yaşamını yitirdi.” (Güger, 2022).

“İran’da başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına alınan Mahsa Amini’nin (22) ölümü sonrası başlayan gösteriler yayılıyor. Tahran, Tebriz, Meşhed, Kirman, İsfahan, Urumiye ve daha birçok kentte göstericiler ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşandı. 2’si güvenlik görevlisi 31 kişi öldü. Bir karakol ateşe verildi.” (Yeni Şafak, 2022d).

“İran’daki protestolarda 41 kişi yaşamını yitirdi” (Yeni Şafak, 2022h).

“İran’da 22 yaşındaki Mahsa Amini’nin, İslami kıyafet kurallarına uymadığı gerekçesiyle ahlak polisince tutuklanmasının ardından gözaltında ölmesi, ülkeyi karıştırdı, giderek şiddetlenen protesto gösterilerinde en az 8 kişinin öldüğü bildiriliyor.” (Milliyet, 2022c).

“İran devlet televizyonu: Protestolarda 41 kişi hayatını kaybetti” (Milliyet, 2022e).

Sonuç ve Değerlendirme

Mahsa Amini protestoları, İran’da uzun süredir var olan toplumsal muhalefetin bir yansımasıdır. Bu muhalefet, yalnızca dini saiklerle değil, Komünizm, Sosyalizm ya da Liberalizm gibi ideolojilerin etkisiyle şekillenmiştir. Örneğin, Tudeh Partisi, Ortadoğu’nun ilk Komünist partisidir ve İran’daki toplumsal muhalefetin bir parçasıdır. Ancak İran’ın kimliğini şekillendiren iki farklı ana unsur, “Pers Kültürü” ve “Şiilik”dir. Pers kültürü, İran’ın Pers İmparatorluğu’na dayanan tarihi ve kültürel mirasını yansıtır. Bu kültür, İran halkının milli kimliğini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Şiilik ise, İran’da çoğunlukla yaygın olan bir İslam mezhebidir ve İran halkının inanç ve kültürel kimliğini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. İran’daki toplumsal muhalefetin ve protestoların nedenleri, bu köklü tarihsel ve kültürel arka plana dayanmaktadır. Bu nedenle, İran’daki olayların incelenmesinde bu gerçeklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Bu araştırma, İran’da Mahsa Amini’nin vefatının hemen sonrasında tetiklenen gösterilerin, Türk basınında nasıl ele alındığını eleştirel söylem analiziyle irdelenmesine odaklanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, üç gazete de haber başlıklarında ve haber girişlerinde objektif olmayan bir sunum yapmıştır. Bu durum, gazetelerin ideolojik görüşlerine ve yayın politikalarına bağlı olarak değişmiştir. Haber metinlerinde enformasyon eksiltimi yapılmış, kurgulama ve genellemeler kullanılmıştır.

Mahsa Amini’nin ölümü ve hemen ardından tetiklenen eylemlerde, İran’daki toplumsal ve siyasi gerilimlerin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olaylar, İran’daki toplumsal muhalefetin farklı ideolojik görüşlerini ve taleplerini yansıtmaktadır. Bu nedenle, incelenen internet gazetelerinin bu olayları nasıl ele aldığı, ideolojik görüşlerine ve yayın politikalarına bağlı olarak farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesi protestoların toplumsal cinsiyet, kadın hakları ve İran hükümetinin eylemlere karşı olumsuz tutumuna ve ahlak polislerinin davranışlarına vurgu yapmıştır. www.yenisafak.com internet gazetesi

protestoların şiddetlendiği, İran’da siyasi kriz yaşandığı, protestoların karşısında olan hükümet yanlısı bir kitlenin varlığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, Mahsa Amini’nin ölümünü dini gerekçeler ile meşrulaştırma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. www.milliyet.com.tr ise haberlerinde Mahsa Amini’nin ölümünün insan haklarına aykırı olduğu vurgulanmıştır ve protestolar İran’da toplumsal, siyasi ve kültürel bir çatışmanın yansıması olarak ele alınmıştır. Buna karşın www.milliyet.com.tr haber girişinde kurduğu cümle ile Mahsa Amini’nin ölümünün İslami kıyafet kurallarına uymadığını gerekçe göstererek bir kadının ölümünü meşrulaştırmaya gitmiştir.

Fotoğraf ve videoların haber metinlerinde olayın bütünlüğünü sağlamak ve okuyucuya aktarmak için kullanıldığı, ancak ideolojik amaçlar için de kullanıldığı görülmüştür. www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinde bazı fotoğrafların ‘kırık link’ ya da ‘bozuk link’ olarak görüldüğü tespit edilmiştir. www.yenisafak.com İran devlet yetkililerinin fotoğraflarını ideolojik bir sunum için kullandığı görülmüştür. www.milliyet.com.tr internet gazetesindeki fotoğraf ve videolar, İranlı kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesini desteklemek amacıyla kullanılan bir eşitlikçi yaklaşımı yansıtmıştır.

www.cumhuriyet.com.tr internet gazetesinde Mahsa Amini ve hemen ardından alevlenen protestolarla ilgili haberlerin www.yenisafak.com ve www.milliyet.com.tr internet gazetelerine göre fazla sayıda olduğu, diğer gazetelere göre konuya daha çok önem verdiği görülmüştür. Ayrıca www.cumhuriyet.com.tr evrensel konular olan kadın haklarını, insan hakları bağlamında değerlendirdiği odaklandıkları haber metinlerinden görülmüştür. Ayrıca, bu konuları mücadele alanına dönüştürdüğü görülmektedir. 16 Eylül ile 30 Kasım tarihleri arasında incelenen internet gazeteleri arasında www.milliyet.com.tr internet gazetesi, söz konusu olayı ilk haberleştirmesine rağmen, Mahsa Amini’nin ölümü ve bu olayın yol açtığı protestoları önemli haberler olarak gündemine almamıştır. Bu durum, gazetenin bu tarihler arasında olaylarla ilgili yayınlarının sınırlı sayıda olmasından anlaşılmaktadır.

www.cumhuriyet.com.tr, www.yenisafak.com ve www.milliyet.com.tr internet gazeteleri, İran’daki protestolar ve Mahsa Amini olayı üzerinde farklı vurgular yapmışlardır.

www.cumhuriyet.com.tr, haber başlıkları ve girişlerinde İran’da kadınların maruz kaldığı ayrımcılığı ve baskıyı, İran hükümetinin kadınlara olumsuz yaklaşımını ve ahlak polisinin kadınlara yönelik negatif ayrımcılığını ve baskısını öne çıkarmıştır. Ayrıca, Mahsa Amini’nin ölümünü cinsiyetçi politikaların bir sonucu olarak sunmaya odaklanmıştır. Bu haberlerde sık kullanılan kelimeler arasında “Ahlak polisi,” “vahşice öldürülen,” “öfke giderek büyüyor,” “Cinsiyetçi rejimden bıktık” gibi ifadeler bulunmaktadır.

www.yenisafak.com ise haber başlıklarını ve girişlerini oluştururken İran hükümetinin protestolara karşı sert önlemler aldığını, protestoların hükümet yanlısı ve haklı gerekçelere dayandığını, Mahsa Amini’nin ölümünün dini gerekçelere dayandığını ve İran’daki protestoların şiddetini öne çıkarmıştır. Ayrıca, İran’daki protestolarda dış güçlerin etkisinin bulunduğunu ve mülk zararının meydana geldiğini belirtmiştir.

www.milliyet.com.tr ise Mahsa Amini'nin tutuklanmasının ahlaki nedenlere dayandığını, İran hükümetinin barışçıl ve kadın haklarına dayalı bir yaklaşım izlediğini, kadın hakları savunucularının uzun süredir sürdürdüğü özgürlük mücadelesini ve İran'daki halkın şiddete nasıl karşılık verdiğini öne çıkarmıştır. Bu gazete, olayları farklı bir açıdan ele almış ve vurgulamıştır.

Sonuç olarak, üç gazete İran'daki protestoları ve Mahsa Amini olayını farklı açılardan ele almış ve farklı vurgular yapmıştır. Bu farklı yaklaşımlar, haberlerin içeriğini ve tonunu belirlemiştir.

Etik Beyanı: Yazarlar çalışmanın, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: 1. Yazarın katkı oranı %50, 2. Yazarın katkı oranı ise %50'dir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Kaynakça

Akkoyunlu, E. N. (2009). *İslam Devrimi'nin İran siyasi hayatı üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Altıntaş, R. ve Hasar, Ö. (2022, 21 Eylül). İran Başkonsolosluğu önünde 'Mahsa Amini' protestosu. *Milliyet*. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/iran-baskonsoloslugu-onunde-mahsa-amini-protestosu-6828660>

Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). *Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: eleştirel söylem çözümlemesi ve ötesi*. Ö. Özer (Ed.), *Haber eleştirmek* (s. 161-199) içinde. Konya: Literatürk Yayınları.

Cumhuriyet. (2022a, 19 Eylül). İran'da kadınlar Mahsa Amini için güvenlik güçlerine direnerek protesto gösterisi düzenledi: Cinsiyetçi rejimden bıktık. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iranda-kadinlar-mahsa-amini-icin-guvenlik-guclerine-direnerek-protesto-gosterisi-duzenledi-cinsiyetci-rejimden-biktik-1982516>

Cumhuriyet. (2022b, 20 Eylül). İran'da halk ayaklandı! Hamaney ve Humeyni'nin resimleri indiriliyor!. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iranda-halk-ayaklandi-hamane-ve-humeyninin-resimleri-indiriliyor-1983369>

Cumhuriyet. (2022c, 21 Eylül). Mahsa Amini'nin şüpheli ölümü üzerine Taksim'e çıkan İranlılara polis müdahalesi. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/masha-amininin-supheli-olumu-uzerine-taksime-cikan-iranlilara-polis->

[mudahalesi-1983451](#)

Cumhuriyet. (2022d, 22 Eylül). İran, Mahsa Amini için ayaklandı: Can kaybı artıyor. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iran-mahsa-amini-icin-ayaklandi-can-kaybi-artiyor-1983908>

Cumhuriyet. (2022e, 22 Eylül). İranlı ‘ahlak polisi’nden şok itiraflar: Adeta ava çıkıyoruz. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iranli-ahlak-polisinden-sok-itiraflar-adeta-ava-cikiyoruz-1983937>

Cumhuriyet. (2022f, 22 Eylül). Kadınlar Mahsa Emini için ayağa kalktı: İran’da internet kesildi, sosyal medya platformlarına erişim engellendi. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/kadinlar-mahsa-emini-icin-ayaga-kalkti-iranda-internet-kesildi-sosyal-medya-platformlarına-erisim-engellendi-1983795>

Cumhuriyet. (2022g, 22 Eylül). Mahsa Amini’nin babası: “Kızımı görmek istedim, beni içeri almadılar”. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/m%EF%BB%BFahsa-amininin-babasi-kizimi-gormek-istedim-beni-iceri-almadilar-1984111>

Cumhuriyet. (2022h, 23 Eylül). İran Cumhurbaşkanı Reisi’den ülkesindeki protestolara ilişkin açıklama: Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iran-cumhurbaskani-reisiden-ulkesindeki-protestolara-iliskin-aciklama-dusmanlar-kaos-cikarmak-istiyor-1984604>

Cumhuriyet. (2022i, 23 Eylül). İran’da ‘ahlak polisleri’ tarafından öldürülen Mahsa Amini isyanı: 17 kişi hayatını kaybetti. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iranda-ahlak-polisleri-tarafından-öldürülen-mahsa-amini-isyani-17-kisi-hayatini-kaybetti-1984329>

Cumhuriyet. (2022j, 24 Eylül). İran Cumhurbaşkanı’ndan ‘kamu güvenliğini tehdit eden kişilere karşı kararlı mücadele’ talimatı artıyor. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iran-cumhurbaskanından-kamu-guvenligini-tehdit-eden-kisilere-karsi-kararlı-mucadele-talimatı-1984786>

Cumhuriyet. (2022k, 27 Eylül). İran’da eski Cumhurbaşkanı Rafsancani’nin kızı ‘göstericileri kışkırttığı’ iddiasıyla gözaltına alındı. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iranda-eski-cumhurbaskani-rafsancaninin-kizi-gostericileri-kiskirttigi-iddiasıyla-gozaltına-alındi-1986060>

Cumhuriyet. (2022l, 28 Eylül). Berlin’de, İranlı Mahsa Amini’nin ölümü protesto edildi. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/berlinde-iranli-mahsa-amininin-olumu-protesto-edildi-1986333>

Cumhuriyet. (2022m, 28 Eylül). İran’daki protestolar: ‘Sesimizi kesmezsek, bize tecavüz edeceklerini söylediler’. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com>

[tr/dunya/i%EF%BB%BFrandaki-protestolar-sesimizi-kesmezsek-bize-tecavuz-edeceklerini-soylediler-1986153](https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/ahlak-polisi-gozetiminde-olen-mahsa-amini-icin-iran-halki-sokaga-dokuldu-ofkenin-yansimasi-1983744)

Çam, Z. (2022, 22 Eylül). Ahlak polisi gözetiminde ölen Mahsa Amini için İran halkı sokağa döküldü: ‘Öfkenin yansıması’. *Cumhuriyet*. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/ahlak-polisi-gozetiminde-olen-mahsa-amini-icin-iran-halki-sokaga-dokuldu-ofkenin-yansimasi-1983744>

Devran, Y. (2010). *Haber söylem ideoloji*. İstanbul: Başlık Yayınları.

Doruk, Ö. (2013). Disiplin toplumu ve haber söylemi: Gökkuşuğu Derneği’nce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesine ilişkin haberlerin çözümlenmesi. *İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(1), 106-132.

Garthwaite, G. R. (2011). İran tarihi: Pers İmparatorluğu’ndan günümüze. (F. Aytuna, Çev.), İstanbul: İnkılap Yayınları.

Güger, B. (2022, 21 Eylül). İran’da son durum: Protestolar tüm ülkeye yayıldı, ölü sayısı artıyor?. *Cumhuriyet*. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/iranda-son-durum-protestolar-tum-ulkeye-yayildi-olu-sayisi-artiyor-1983645>

Günay, İ. E. (2022). Van Dijk’in eleştirel söylem analizi bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşa ilişkin Le Monde ve Le Figaro’da kullanılan haber başlık ve girişlerinin analizi. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(1), 46-65.

Güneş, A. (2018). Yazılı basında haber söylemi: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili seçim haberlerinin çözümlenmesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(12), 13-41.

Jahanpour, F. (1984). Iran: the rise and fall of the Tudeh Party. *The World Today*. 40(4), 152-159.

Kamacı, Y. (2015). Yeşil Hareket’in İran siyasetinde yükseliş ve düşüş süreci. H. Dinçer ve Ü. Güneş (Ed.), *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı - II* (s. 181-191) içinde. İstanbul: İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM). Erişim adresi: <http://tlck.org.tr/4-tlck-bildiriler-kitabi/>

Koca, O. (2019). Türkiye’de ayrışma ve medya: 28 Şubat sürecinin merkez medyada sunumunun eleştirel söylem analizi ile çözümlenmesi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(2), 144-160.

Mehsa Emimi protestoları. (2023, 25 Şubat). *Vikipedi* içinde. Erişim adresi (28 Şubat 2023): https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehsa_Emini_protestolar%C4%B1

Milliyet. (2022a, 18 Eylül). İran halkı bu kez genç kadın için sokaklarda!. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/iran-halki-bu-kez-genc-kadin-icin-sokaklarda-6826728>

- Milliyet. (2022b, 21 Eylül). Gösteriler İran'ı sarsıyor, internet kesilebilir. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/gosteriler-irani-sarsiyor-internet-kesilebilir-6828527>
- Milliyet. (2022c, 22 Eylül). İran'da sular durulmuyor. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/iranda-sular-durulmuyor-6828937>
- Milliyet. (2022d, 23 Eylül). İran'dan protesto açıklaması! 'Halkın huzurunun tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğiz'. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/irandan-protesto-aciklamasi-halkin-huzurunun-tehlikeye-atilmasina-izin-vermeyecegiz-6829991>
- Milliyet. (2022e, 24 Eylül). İran devlet televizyonu: Protestolarda 41 kişi hayatını kaybetti. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/iran-devlet-televizyonu-protestolarda-41-kisi-hayatini-kaybetti-6830314>
- Milliyet. (2022f, 25 Eylül). İran'da protestoculara karşı son plan! 'İçeriye sızacak'. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/iranda-protestoculara-karsi-son-plan-iceriye-sizacak-6830255>
- Milliyet. (2022g, 26 Eylül). Kanada'dan Mahsa Amini kararı! Yaptırım uygulayacak. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/kanadadan-mahsa-amini-karari-yaptirim-uygulayacak-6831331>
- Milliyet. (2022h, 27 Eylül). 43 yıllık kinimiz öfkeye dönüştü!. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/43-yillik-kinimiz-ofkeye-donustu-6831307>
- Motamedi, M. (2022, 19 Eylül). Iran denies Mahsa Amini, woman who died in custody, was beaten. *Aljazeera*. Erişim adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/19/irans-police-denies-women-who-died-in-custody-was-beaten>
- Özer, Ö. (2009). *Eleştirel haber çözümlemeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Özer, Ö. (2011). *Haber söylem ideoloji, eleştirel haber çözümlemeleri*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. (2020). Eleştirel haber araştırmaları: eleştirel söylem çözümlemesi, Britanya kültürel çalışmaları için bir yöntem midir?. *Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi (SMAC)*, 1(1), 28-67.
- Özkan, H. ve Rigiderakhshan, M. (2021). İran'da medya ve siyaset. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Sarıkaya, Y. (2012, Kasım). *Geçmişten günümüze İran: tarih, siyaset, toplum ve kültür* (Rapor No. 2). Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV). Erişim adresi: https://www.tasav.org/media/k2/attachments/dpa_rapor_2

[gecmisten_gunumuze_Iran_sarikaya_son.pdf](#)

Strzyżyńska, W. (2022, 16 Eylül). Iranian woman dies ‘after being beaten by morality police’ over hijab law. *The Guardian*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/global-development/2022/sep/16/iranian-woman-dies-after-being-beaten-by-morality-police-over-hijab-law>

Temoçin, R. (2022, 30 Eylül). Kadınlar İran’da Mahsa Amini’nin öldürülmesini protesto etti. *Cumhuriyet*. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/kadinlar-iranda-mahsa-amininin-oldurulmesini-protesto-etti-1986867>

van Dijk, T. A. (1983). Discourse analysis: Its development and application to the structure of news. *Journal of Communication*, 33(2), 20-43.

van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

van Dijk, T. A. (1991). *The interdisciplinary study of news as discourse*. K. B. Jensen ve N. W. Jankowski (Ed.), A handbook of qualitative methodologies for mass communication research (s. 331-395) içinde. London: Routledge.

Yardım, G. ve Doğruel, H. (2019). Eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında haber metinlerinin incelenmesi: Pippa Bacca cinayeti örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 137-148.

Yeni Şafak. (2022a, 20 Eylül). Birleşmiş Milletler’den İran’a kınama. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/birlesmis-milletlerden-irana-kinama-3859576>

Yeni Şafak. (2022b, 21 Eylül). İran’da sular durulmuyor: İnternet kesilebilir. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/iranda-sular-durulmuyor-internet-kesilebilir-3859709>

Yeni Şafak. (2022c, 22 Eylül). İran’da Mahsa Amini gösterileri birçok kente sıçradı. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/dunya/iranda-mahsa-amini-gosterileri-bircok-kente-sicradi-2070086?page=1>

Yeni Şafak. (2022d, 22 Eylül). İran’da sokaklar savaş alanına döndü: 31 ölü. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/iranda-sokaklar-savas-alanina-dondu-31-olu-3860065>

Yeni Şafak. (2022e, 23 Eylül). İran Cumhurbaşkanı Reisi: Düşmanlar kaos çıkarmak istiyor. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/iran-cumhurbaskani-reisi-dusmanlar-kaos-cikarmak-istiyor-3860260>

Yeni Şafak. (2022f, 23 Eylül). İran’da Cumhurbaşkanı Reisi’den ‘Mahsa Amini’ uyarısı. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/iran-cumhurbaskani-reisiden-mahsa-amini-uyarisi-3860127>

Yeni Şafak. (2022g, 24 Eylül). İran devlet televizyonu gösterilerde ölenlerin sayısının 35'e ulaştığını açıkladı. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/iran-devlet-televizyonu-gosterilerde-olenlerin-sayisinin-35e-ulastigini-acikladi-3860290>

Yeni Şafak. (2022h, 25 Eylül). İran'daki protestolarda 41 kişi yaşamını yitirdi. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/irandaki-protestolarda-41-kisi-yasamini-yitirdi-3860397>

Yeni Şafak. (2022i, 26 Eylül). İran'da hükümet yanlıları sokaklara döküldü. Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/iranda-hukümet-yanlilari-sokaklara-dokuldu-3860527>